

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ① يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ
فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ
أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ②

1. Ey iman edenler! Allah'ın ve Rasûlünün huzurunda öne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah hakkıyla işiten, hakkıyla bilendir.

2. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden daha fazla yükseltmeyin. Ona, birbirinize bağırdığınız gibi yüksek sesle bağırmayın. Aksi halde siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider.

1. «Ey iman edenler!» Söze nida ile başlamak, muhataplara, gelecek hükme daha çok dikkat etmelerini ve onu kabullenip gözetmeye daha çok özen göstermelerini tenbih içindir. Muhatapların iman ile nitelendirilmesindeki hikmet de, onları gayrete getirmek ve bu özelliğin, istenileni yapmayı onu

ihlâlden kaçınmayı gerektiren bir şey olduğunu bildirmektir.

Herhangi bir işte «Allah'ın ve Rasûlünün huzurunda öne geçmeyin.» Allah ve Rasûlü hükmetmeden veya izin vermeden önce hüküm vermeyin. Böylece ya vahiyle amel etmiş veya Rasûlullah'a uymuş olursunuz. Yaptığınız ve terkettiğiniz tüm söz ve fiillerde «Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah» sözlerinizi «**hakkıyla işiten,**» yaptıklarınızı da «**hakkıyla bilendir.**» O halde korkulmak ve gözetilmek O'nun hakkıdır.

Âyet, tüm söz ve fiilleri kapsar. Bu yüzden "*öne geçmeyin*" fiilinin mef'ulü (tümleci) zikredilmemiştir. Böylece âyeti dinleyen, bu hükmün öne geçirilmesi mümkün olan her yerde geçerli olduğunu anlar.

Âyet, Allah'ın kullarına karşı şefkatini beyan etmektedir. Çünkü tüm günahkârlıklarına rağmen onları mü'minler diye isimlendirmiştir. "Ey isyan edenler!" dememiş, "*Ey iman edenler!*" demiştir. Bu, bir övgü seslenişidir.

2. «Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden daha fazla yükseltmeyin.» Mücerred söz ve fiille haddi aşma yasaklandıktan sonra, Rasûlullah'ın huzurunda sözle haddi aşmanın keyfiyeti açıklanarak, bundan sakınılması vurgulanmıştır. "Seslerinizi Rasûlullah'ın sesinin ulaştığı sınırın ötesine ulaştırmayın" mânâsı kastedilmiştir.

Abdullah b. Zübeyr'den rivayet edildiğine göre âyetin iniş sebebi şudur: Benî Temîm'den Akra' b. Hâbis Rasûlullah'ın yanına geldi. Hz. Ebû Bekir, Rasûlullah'tan o zatı kabilesine reis yapmasını istedi. Orada bulunan Hz. Ömer: "Yâ Rasûlellah! Onu değil, Ka'ka' b. Ma'bed'i yap," dedi. Ebû Bekir ve Ömer Hz. Peygamber'in yanında yüksek sesle konuşmaya başladılar. Ebû Bekir Ömer'e: "Sen sırf bana muhalefet olsun diye söyledin," dedi. Ömer: "Hayır, maksadım sana muhalefet değil," dedi. Bu olay üzerine bu âyet indi. Bundan sonra Hz. Ömer, Rasûlullah'ın yanında konuşurken sesini ancak anlaşılacak kadar çıkarırdı. Hz. Ebû Bekir de: "Kendi kendime Rasûlullah'la ebediyyen ancak sırdaş bir arkadaşım ile konuştuğum gibi konuşacağıma yemin ettim," demiştir.

Onunla konuştuğunuzda «ona, birbirinize bağırdığınız gibi yüksek sesle bağırmayın.» "*Bağırmak*" diye terceme ettiğimiz "*cehr*" bir şeyin görülmesi veya duyulması için iyice ortaya çıkması demektir. "Onu apaçık gördüm" anlamında "raeytühû cehâren" denilir. Bir âyette: "*Sizden sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (O'nun ilmin-*

de) eşittir." (Ra'd: 10) buyurulmaktadır.

Âyetin anlamı şudur: "Seslerinizi kendi aranızda olduğu gibi yükseltmeyin. Sesinizi onun sesinden daha alçak tutun. Ona hitabederken, ulu, heybetli biri ile konuşurken olduğu gibi, fısıltıya yakın bir şekilde hafif konuşun. Peygamberliğin vakarını koruyun."

«**Aksi halde siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider.**» Sanki şöyle denilmiştir: Amellerinizin boşa gitmesi endişesiyle yasaklandığınız şeyi yapmayın. Bu, "...*Şaşırmamanız için Allah size açıklama yapar.*" (Nisâ: 176) âyetine benzer.

Âyette yasaklanan sesi yükseltmekten maksat, küçümsemeden veya umursamadan dolayı yükseltmek değildir. Çünkü bu maksatla yükseltmek, küfürdür. Aynı şekilde maksat, savaşta veya inatçı bir kâfirle yapılan mücadelede ya da düşmanı korkutmak ve benzeri bir şey için yükseltmek de değildir. Çünkü bunda sakınca yoktur, çünkü Rasûlullah bundan rahatsız olmaz. Dolayısıyla yasaklama, onu içermez.

İbn Abbas (r.a.)'dan gelen rivayette âyet, Sabit b. Kays b. Şemmâs hakkında nazil olmuştur: O zatın kulağı ağır duyuyordu ve gür sesli idi. Bazen Rasûlullah'la konuşurdu, Efendimiz ondan rahatsız olurdu. Enes'den gelen rivayete göre, âyet inince Sabit kayboldu. Rasûlullah adamı soruşturdu. Durumu kendisine haber verildi. Rasûlullah Sabit'i çağırıp, halini sordu. Sâbit: "Ya Rasûlullah! Bu âyet sana indi. Ben gür sesli bir adamım, amelimin boşa gitmesinden korkuyorum," dedi. Hz. Peygamber: "*Sen öyle değilsin. Hayırla yaşar, hayırla ölürsün. Sen cennetliksin,*" buyurdu.

Âyetin bu bölümünde insanları yasaklandıkları şeyden kaçıdırmada mübalâğa vardır. Amelin boşa gitmesi, bâtil olmasıdır. Râğıb "*boşa gitme*" diye terceme ettiğimiz "*habt*" kelimesi ile ilgili olarak şöyle der: "*Habt*, hayvanın haddinden fazla yem yiyip karnının şişmesi, ondan hiç bir şey çıkmayacak hâle gelmesidir."

Bu âyet indikten sonra sahabiler, Hz. Peygamber'le fısıltıya yakın bir sesle konuşturlardı.

Bazı âlimler, Rasûlullah'ın kabri şerifi yanında sesi yükseltmeyi ve selâmlarken kabre dört arşından daha fazla yaklaşmayı mekruh görmüşlerdir. Bazı âlimler de, fukahâ meclisinde, onları ta'zim için, sesi yükseltmeyi mek-

ruh görmüşlerdir. Çünkü onlar, peygamberlerin vârisleridir.

Süleyman b. Harb şöyle der: "Hammad b. Zeyd, Hz. Peygamber'in bir hadisini anlatırken yanındaki bir adam güldü. Hammad öfkeleni ve: "Ben Rasûlüllah'ın vefatından sonra onun hadisi söylenirken sesi yükseltmeyi, o hayatta iken yanında sesi yükseltmek gibi görürüm," dedi. Sonra kalktı ve o gün hadis okumaktan vazgeçti.

Özetle; hem hadisin hem de muhaddisin yanında sesi yükseltmek mekruhtur. Üstelik gülmek, alay ve küçümsemekten uzak olmaz. Ciddi olan meclisin ise buna tahammülü yoktur. Eğer eskiler, günümüzün va'z ve ders meclislerine girseler, gördükleri edepsizlik ve kötülüklerin çokluğundan dolayı anında çıkarlardı. Allah'tan bizi yüce ahlâk ve edeple edeplenenden kılmasını dileriz.

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ

أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلنَّقَىٰ

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ③ إِنَّ الَّذِينَ ينادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَةِ

أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ④ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ

لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ⑤

3. Allah Rasûlüniün yanında seslerini kısıyanlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlar için bağışlanma ve büyük mükâfat vardır.

4. Odaların arkasından seni çağırانların çoğu akli ermez kimselerdir.

5. Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi,

elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

3. «Allah Rasûlünün yanında seslerini kısıyanlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir.» Mü'minler yasaklandıkları şeyi yapmaktan sakındırıldıktan sonra, onu bırakmaya teşvik edilmektedir. İşte edebe riayet arzusu ve yasağa muhalefet korkusuyla Rasûlüllah'ın yanında sesini alçaltanlara bu mükâfat vardır. Kalplerin takva ile imtihan edilmesinden maksat, onları takva ile doldurmaktır. Altını eritip, iyisini kötüsünden ayırmaya "imtihânü'z-zeheb" denilir. *el-Esas* adındaki eserde: 'mehane'l-edîme' cümlesi, deriyi gerip genişletti anlamındadır," denilmektedir. "Allah onları kalplerini imtihan etti" ifadesinin anlamı kalplerini açtı ve genişletti demektir.

Hz. Ömer'den bunun; "Ondan şehvetleri giderdi, yani şehvetlerin sevgisini alıp, kötü ahlâkın kirlerinden temizledi, güzel ahlâkla süsledi," anlamında olduğu rivayet edilmiştir.

«Onlar için» âhiret günahlarından **«bağışlanma ve büyük mükâfat vardır.»** Onu ne seslerini kısımaları ne de diğer taatleri karşılamaz.

4. «Odaların arkasından seni çağırانların...» Odaların arkasından maksat, önü olsun, ardı olsun, odaların dışıdır. Çünkü, odanın arkası, hangi tarafta olursa olsun kişiye odanın gizli kaldığı yerdir. Bu cihetin mutlaka dışarıda olması gerekir. Çünkü içi, oradaki kişiye gizli değildir.

Odalardan maksat, Hz. Peygamber'in hanımlarının odalarıdır. Onların her birinin bir odası vardı ve toplam dokuz tane idi. Odaya, kişiyi, duvar veya başka bir şeyle koruduğu, başkasının ona ortaklığına mani olduğu için, "*hacr*" kelimesinden türeme olan "*hucre*" denilmiştir.

Sahabilerin odaların arkasından ünlemeleri, ya odalara gelip teker teker her birinin arkasından, her bir odaya ya da birer birer dağılıp Peygamber'i çağırmalarıdır. Çünkü onlar, Rasûlüllah'ın nerede olduğunu tam bilemiyorlar, kimi şu odaların kimi de öteki odaların arkalarına gidip çağırmışlardı.

Denildiğine göre Rasûlüllah'ı çağırان, Ekra' b. Habis idi. Bu zat Benî Temîm kabilesinin şairi idi. Rasûlüllah'a gelen yetmiş kişilik bir heyetin içinde idiler. Öğle vakti, Peygamber uyurken gelip "Ey Muhammed! Bizim yanı-

mıza çık. Biz, övmesi süs, yermesi leke olanlarız," dediler.

«Çoğu akli ermez kimselerdir.» Çünkü onların akli olsaydı bu derece düşük bir mertebeye cesaret edemezlerdi. Aksine, şu aşağıdaki âyette belirtildiği gibi, kapının önünde oturup onu çıkıncaya kadar beklemek nezaketi gösterirlerdi.

5. «Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi,» yani sen çıkıncaya kadar bekleselerdi «elbette kendileri için» acele etmelerinden «daha iyi olurdu.» Çünkü o sevap ve övgüyü gerektiren, Rasûlüllah'a saygı ve güzel edebe riayettir.

İbn Abbas bu âyet konusunda şu bilgiyi vermektedir: Hz. Peygamber (s.a.v.) Benü'l-Anber kabilesine bir seriyye (birlik) gönderdi. Birliğin başına Uyeyne b. Husayn'ı geçirdi. Benü'l-Anber'liler, kendilerine doğru gelen birliği haber alınca, ailelerini bırakıp kaçtılar. Uyeyne de onları esir edip, Rasûlüllah'a getirdi. Bundan sonra onların erkekleri, çocuklarını kurtarmak için öğle vakti Medine'ye geldiler. O esnada Hz. Peygamber ailesinin yanında uyumakta idi.⁽¹⁾ Çocuklar babalarını görünce ağlayarak sızlandılar. Rasûlüllah'ın her bir hanımı için bir oda vardı. Adamlar, "Ey Muhammed! Bize çık," diye bağırmaya başladılar ve Hz. Peygamber'i uyandırdılar. Rasûlüllah onların yanına çıktı. "Ey Muhammed! Ailelerimizi bize ver" dediler. Bunun üzerine Cebrâil inip: "Allah sana, seninle onlar arasında birisini tayin etmeni emrediyor," dedi. Rasûlüllah onlara: "Sabre b. Amr'ın benimle sizin aranızda hakem olmasına razı mısınız? O sizin dininizde," dedi. "Evet" dediler. Sabre: "Ben onların yarısını serbest bırakmanı, yarısını köleleştirmeni uygun görüyorum," dedi. Hz. Peygamber: "Ben razıyım" buyurup, yarısını serbest bıraktı, yarısını köleleştirdi. Mukâtil: "‘Bu, onlar için daha iyi olurdu.’ Çünkü sen hepsini karşılıksız salıverecektin." dedi.

«Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.» Bağışlaması bol, rahmeti geniştir. O'nun sahası, tevbe edip durumlarını düzeltirse bu terbiyesizleri almayacak değildir.

1- Buradaki uyku, öğle vaktinde uyumak anlamında olan "kaylûle" kelimesi ile ifadelendirilmiştir. "Nice memleketler var ki Biz onları helâk ettik. Azabımız onlara geceleyin yahut gündüz istirahat ederlerken geldi." (A'raf: 4) âyetindeki gündüz istirahatından maksat da kaylûle denilen gündüz uykusudur.

Burada işaret edilmesi gereken birkaç nokta var:

1. Âyet, Hz. Peygamber'in mertebesine ve her halükârda ona karşı edep-
li olmanın gerekliliğine dikkat çekmektedir. Onlar, Efendimizin kıymetini
takdir edecek akıldan yoksun oldukları için böyle çağırmışlardır. Eğer onun
değerini bilselerdi, kapısını turnaklarıyla çalarlardı.

Rasûlüllah'la birlikte iken edep gerekli olduğu gibi, ilmiyle amel eden
âlimler gibi onun izinde gidenlere karşı da edepli olunmalıdır. Bilginlerden
bir grup, diğerlerinin kapısı önünde otururlar, o bir ihtiyacı için çıkıncaya ka-
dar, saygılarından dolayı kapısını çalmazlardı.

Ebû Ubeyde Kasım b. Sellâm şöyle demiştir: *"Eğer onlar sen yanlarına
çıkıncaya kadar sabretselerdi..."* âyetinden dolayı hiç bir âlimin kapısını çal-
madım. Dışarı çıkıncaya kadar sabrederdim.

Bir hadiste: *"Rabbim beni terbiye etti, terbiyemi güzel yaptı,"* buyurul-
maktadır. ⁽²⁾

Büyüklerden birisi şöyle demiştir: "Büyüğe saygılı, küçüğe merhametli,
insanlara yumuşak davranmak hikmetin eseridir. Eğer dostun senden üstünse,
ona saygılı, denginse vefalı, senden aşağı ise merhametli davran. Âlimse say-
gı ve hizmetle, cahilse siyasetle, zenginse minnetsiz, fakirse cömert davran."

Hikmet sahiplerinden birisi de şöyle demiştir: "İnsanlara öyle davranın
ki, ölürseniz ağlasınlar, kaybolursanız özlesinler."

2. Cehaleti yermek, akıl ve ilmi övmek. Aklın şerefi; akıl, ilim ve güzel-
likle anlaşılır. Öyleki en iri ve en kuvvetli hayvan, insanı görünce ondan kor-
kar ve çekinir. Çünkü hilesiyle kendisine üstün geleceğini hisseder.

Büyüklerden birisi şöyle der: "Akıllı, sözü kalbinin arkasında olan kişi-
dir. Konuşmak istediği zaman onu kalbine sorar ve bakar. Eğer menfaatine
ise söyler, zararına ise tutar, söylemez. Ahmağın sözü, dilinin kenarında akı
kucağındadır, kalktığı zaman düşer."

Hz. Ali de şöyle demiştir: "Akıllının dili kalbinde, ahmağın kalbi ağzın-
dadır. Edep, aklın suretidir. Kötü edeple, şeref olmaz. Cehaletten daha kötü
hastalık yoktur. Akıl tam olunca, söz eksik olur. *İnsanların cehenneme yüzü-*

2- Hadisi İbnü's-Sem'anî, *Edebu'l-İmlâ* da İbni Mes'ud'dan merfû olarak rivayet etmiştir. Bkz.
el-Fethu'l-Kebîr, 1/59.

وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ
أَرْبَعٌ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ * وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ
كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ * وَيَذَرُ أَعْثَا الْعَذَابِ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعٌ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ
لَمِنَ الْكَاذِبِينَ * وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ

“Karlarına zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanların şahitliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah’ı dört defa şahit tutmasıyla olur.

Beşincisinde, eğer yalancılardan ise Allah’ın lanetinin kendisine olmasını diler. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah’ı dört defa şahit getirmesi, beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır.”

(Nûr Sur. 6-9)

İbn Ebî Hâtim ve İbn Merdûye, Âsım b. Adiy’den bildirir: “Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir” âyeti nazil olduğu zaman: “Yâ Resûlallah! Kişi şahit olmaları için dört kişi bulup getirene kadar karısıyla zina eden adam çıkıp gider” dedim. Ancak birkaç gün geçmedi ki bir amcam oğlunu karısı ve yanında bir oğluyla birlikte gördüm. Kadın: “Bu çocuk senden!” derken, amcam oğlu: “Hayır, benden değil!” karşılığını veriyordu. Bunun üzerine lanetleşme (liân) âyeti nazil oldu. Bu konuda ilk konuşan bendim ve böylesi bir şeye maruz kalan ilk kişi de yine ben oldum.¹

Tayâlisî, Abdurrezzâk, Ahmed, Abd b. Humeyd, Ebû Dâvud, İbn Cerîr, İbnu'l-Münzir, İbn Ebî Hâtim ve İbn Merdûye, İbn Abbâs’tan bildirir: “Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir”² âyeti nazil olduğu zaman Ensâr’ın önderlerinden

¹ Nûr Sur. 4

² İbn Ebî Hâtim (8/2528), Buhârî (4745, 5308) ve Müslim (1492).

³ Nûr Sur. 4

biri olan Sa'd b. Ubâde: "Yâ Resûlallah! Âyet bu şekilde mi nazil oldu?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Ensâr! Önderiniz olan şu adamın ne dediğini duyuyor musunuz?" buyurunca, Ensârlı Müslümanlar: "Bu adam kıskanç biridir! Evlendiği bütün kadınları bakire olanlardan seçmiştir. Kıskançlığından dolayı da boşadığı bir kadına içimizden hiç kimse cesaret edip talip olamıyor!" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Sa'd şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Bu âyetin hak olduğunu ve Allah'tan geldiğini tabi ki biliyorum! Ancak denilen karşısında şaşırdım. Zira bana ait bir kadını başka bir erkekle ilişki halinde görsem dört şahit bulana kadar ona ne dokunabilir, ne de bir şey yapabiliyorum. Vallahi ben bu dört şahidi bulana kadar adam işini bitirmiş olur."

Bu olay üzerinden çok bir zaman geçmedi ki (Tebûk savaşına katılmayıp sonradan) tövbeleri kabul edilen üç kişiden biri olan Hilâl b. Umeyye gece vakti tarlasından döndüğü zaman karısının yanında bir adam gördü. Onu kendi gözleriyle gördü kendi kulaklarıyla işitti. Ancak onlara dokunmadı ve sabaha kadar bekledi. Sabah Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi ve: "Yâ Resûlallah! Gece vakti karımın yanına geldiğimde yanında bir adam buldum. Olanları gözümle gördüm, kulaklarımla işittim" dedi. Hilâl'in bu söylediklerini Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hiç de hoş karşılamadı ve bundan dolayı canı sıkıldı. Ensâr toplanıp: "Sa'd b. Ubâde'nin dediği bir durumun içine düştük. Şimdi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hilâl b. Umeyye'ye ceza verecek ve müslümanlar arasında onun şahitliğini iptal edecektir" dediler. Hilâl da: "Vallahi, Yüce Allah'ın bana bu konuda bir çıkış yolu göstereceğini umuyorum" dedi. Daha sonra Hilâl, Allah Resûlü'ne: "Yâ Resûlallah! Sana geldiğim konu yüzünden sıkıntıya düştüğünü görüyorum, ama Allah da biliyor ki doğru söylüyorum!" dedi.

Vallahi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona ceza uygulanmasını emretmek üzereyken Yüce Allah Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy indirdi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy indiği zaman yanındakiler onun teninin bembeyaz kesilmesinden anlardı. Vahiy inişi bitene kadar da onunla konuşmadılar. İşte o sırada: "Karılarına zina isnat edip de kendilerinden başka şahidleri olmayanların şahidliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah'ı dört defa şahit tutmasıyla olur. Beşincisinde, eğer yalancılardan ise Allah'ın

lanetinin kendisine olmasını diler” âyetleri nazil oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendine gelince: “*Müjde ey Hilâl! Yüce Allah sana bir kurtuluş ve çıkış yolu kıldı*” buyurdu. Hilâl da: “Bunu Rabbimden bekliyordum” diye karşılık verdi.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kadını çağırın*” buyurduğu zaman kadını çağırdılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikisine de inen âyetleri okudu, nasihat etti ve âhiret azabının dünya azabından daha ağır olduğunu söyledi. Hilâl: “Yâ Resûlallah! Vallahi ben onun hakkında doğru olanı söyledim” deyince, kadın: “Yalan söylüyor” karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Aralarında liân yapın*” buyurdu. Hilâl’a “(Doğruyu söylediğine dair) şahadet et” dediklerinde, Hilâl doğru söylediğine dair dört defa şahadet etti. Beşinci şahadeti edeceği zaman onu: “Yüce Allah’tan kork! Zira dünyadaki azap âhiretteki azaptan daha hafiftir! Bu beşinci şahadet sana azabı getirebilecek olan şahadettir!” diye uyardılar. Fakat Hilâl: “Vallahi Yüce Allah bundan dolayı beni azaplandırmayacağı gibi bana ceza da uygulatmayacak” dedi ve: “Eğer yalancılardan isem Allah’ın laneti üzerime olsun” şeklindeki beşinci şahadetini de etti.

Sonra kadına: “Kocanın yalancılardan olduğuna dair Yüce Allah adına dört defa şahadet et” denildi. Kadın da bu yönde dört defa şahadet etti. Beşincisine geldiği zaman onu: “Yüce Allah’tan kork! Zira dünyadaki azap âhiretteki azaptan daha hafiftir! Bu beşinci şahadet sana azabı getirebilecek olan şahadettir!” diye uyardılar. Kadın biraz durakladıktan sonra: “Vallahi ben kavmimi rezil etmem!” dedi ve: “Eğer kocam doğru söylüyorsa Yüce Allah’ın öfkesi benim üzerime olsun” şeklindeki beşinci şahadeti de etti. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onları ayırdı. Bu beş şahadet yüzünden kadının doğuracağı çocuğun baba adı ile anılmamasını, kadına zinacı ve çocuğunun da veledi zina diye çağrılmamasını emretti. Ortada bir talak veya ölüm olmadan ayrıldıkları için de erkeğin kadına ev ve nafaka vermesi gerekmediğine, kadının da iddet beklememesine hükmetti.²

¹ Nûr Sur. 6, 7

² Ahmed 4/33 (2131), Abdurrezzâk (12444), Tayâlisî (2789), Ebû Dâvud (12256), İbn Cerîr (17/180-182), *Fethu’l-Bârî*’de (9/445) geçtiği üzere İbnu’l-Münzir ve İbn Ebî Hâtim (8/2533, 2534). Zayıf hadistir (Bakın: Elbânî, *Da’îf Sünen Ebî Dâvud*, 496).

Buhârî, Tirmizî ve İbn Mâce, İbn Abbâs'tan bildirir: Hilâl b. Umeyye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kânsını Şerîk b. Sehmâ ile zinada bulunmakla suçladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Ya bu konuda delil sunarsın, ya da sırtına ceza uygulanır"* buyurunca Hilâl: *"Yâ Resûlallah! Birimiz kânsının üzerine bir erkek görse bu konuda delil mi arar?"* dedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: *"Ya bu konuda delil sunarsın, ya da sırtına ceza uygulanır"* buyurdu. Bunun üzerine Hilâl: *"Seni hakla gönderene yemin olsun ki doğru söylüyorum! Ve Yüce Allah benim sırtımı cezadan kurtaracak bir şey indirecektir"* dedi. Sonrasında Cebrâil indi ve: *"Karlarına zina isnat edip de kendilerinden başka şahidleri olmayanların şahitliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah'ı dört defa şahit tutmasıyla olur. Beşincisinde, eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetinin kendisine olmasını diler. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah'ı dört defa şahit getirmesi, beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır"* âyetlerini getirdi.

Âyetlerin inişi bitince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onları çağırdı. Geldiklerinde Hilâl b. Umeyye kalkıp iddiasının doğruluğuna şehadet etti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de onlara: *"Yüce Allah ikinizden birinin yalan söylediğini biliyor. Onun için ikinizden töbe edecek olan var mı?"* buyuruyordu. Sonra kânsı kalkıp şehadette bulundu. Beşinci şehadete gelince oradakiler kadını: *"Şayet yalan söylüyorsan bil ki bu söz azabı gerektirir"* diye uyardılar. Bunun üzerine kadın biraz yavaşlayıp durakladı. Biz, kadın şehadetinden vazgeçecek sandık. Ama kadın: *"Bu günden sonra kavmimi rezil edecek değilim"* dedi ve beşinci şehadetini de etti. Sonunda Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bize: *"Bu kadını gözleyin. Eğer gözleri sürmeli, iri kalçalı, kalın bacaklı bir çocuk dünyaya getirirse bu çocuk Şerîk b. Sehmâ'ya aittir"* buyurdu. Daha sonra kadın Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Eğer Yüce Allah'ın (lîân hakkındaki) hükmü infaz edilmemiş olsaydı bu kadına farklı bir şekilde davranırdım"* buyurdu.²

İbnu'l-Münzir, İbn Ebî Hâtim ve İbn Merdûye, İbn Abbâs'tan bildirir: Adamın biri Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve kânsının bir adamla zina

¹ Nûr Sur. 6-9

² Buhârî (2671, 4747), Tirmizî (3179) ve İbn Mâce (2067).

ettiğini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın bu söylediğinden pek hoşlanmadı, ancak adam Allah Resûlü'ne bu konuda o kadar gelip gitti ki sonunda: "Karılarına zina isnat edip de kendilerinden başka şahidleri olmayanların şahidliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah'ı dört defa şahit tutmasıyla olur. Beşincisinde, eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetinin kendisine olmasını diler" âyetleri nazil oldu. Daha sonra haber gönderip adamla karısını çağırdı ve: "*Yüce Allah hakkınızda vahiy indirdi*" buyurdu. Sonra adama âyetleri okuyunca adam doğruyu söylediğine dair dört defa Allah adına şahadet etti. Beşincisinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) emrederek adamın ağzı kapatıldı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Her şey senin için Allah'ın lanetinden daha kolaydır*" diyerek ona öğütte bulundu. Sonra adamı bırakmalarını söyleyince adam: "Eğer yalan söylüyorsam Allah'ın laneti üzerime olsun" diyerek beşinci şehadetini etti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) daha sonra kadını yanına çağırdı ve bu âyetleri kendisine okudu. Kadın da kocasının yalan söylediğine dair dört defa Allah adına şehadette bulundu. Beşincisinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) emrederek kadının ağzı kapatıldı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Yazık sana! Her şey senin için Allah'ın öfkesinden daha kolaydır*" diyerek ona öğütte bulundu. Sonra kadını bırakmalarını söyleyince kadın: "Eğer kocam doğruyu söylüyorsa Allah'ın laneti üzerime olsun" diyerek beşinci şehadetini etti.²

Buhârî, Müslim ve İbn Merdûye, Saîd b. Cübeyr vasıtasıyla İbn Ömer'den bildirir: Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: "Karım zina etti" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yerde bir şeyler eşeler gibi başını önüne eğdi sonra başını kaldırıp: "*Yüce Allah senin ve karın hakkında vahiy indirdi, onu da getir gel*" buyurdu. Adamın kansı da gelince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) adama: "*Kalk ve söylediğin konuda dört defa Allah adına şahitlik et*" buyurdu. Adam da kalkıp Allah adına dört defa doğruyu söylediğine dair şehadette bulundu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama: "*Yazık sana! Bir sonraki şehadetin azabı gerektirir!*" buyurdu ancak adam: "Yalan söylüyorsam Allah'ın laneti üzerime olsun" diye beşinci şehadetini de yaptı. Adamdan sonra bu kez kansı kalktı ve Allah adına dört defa kocasının yalan söylediğine dair şehadet etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadına: "*Yazık sana! Bir sonraki şehadetin azabı*

¹ Nûr Sur. 6, 7

² İbn Ebî Hâtim (8/2534).

gerektirir!” buyurdu, ancak kadın: “Kocam doğru söylüyorsa Allah’ın gazabı üzerime olsun” diye beşinci şehadetini yaptı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) adama: “Gidebilirsin! Artık kadın üzerinde herhangi bir hakkın kalmadı” buyurdu. Adam: “Ona verdiğim malım?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Ondan alacak malın yok! Şayet iddianda doğruyu söylemişsen ona verdiğin mal fercinin karşılığıdır. Yok, eğer yalan söylüyorsan zaten bu mal sana daha uzak olur” buyurdu.¹

Ahmed, Abd b. Humeyd, Tirmizî (“sahih”), Nesâî, İbn Cerîr ve İbn Merdûye, Saîd b. Cübeyr’den bildirir: Lanetleşen kan kocanın birbirinden ayrılıp ayrılamayacağı konusu bana sorulunca nasıl bir cevap vereceğimi bilemedim. Yerimden kalkıp İbn Ömer’in evine gittim. “Ey Ebû Abdîrahman! Lanetleşen kan koca birbirinden ayrılırlar mı?” diye sorduğumda şöyle dedi: “Sübhanallah! Evet, ayrılırlar. Bu konuyu ilk soran kişi de filanın oğlu falan kişiydi. Adam: “Yâ Resûlallah! Biri karısını çirkin bir durumda görse ne yapmalı? Zira konuşursa büyük ve ağır bir şey söylemiş olur. Buna susarsa da böylesi çirkin bir şey karşısında sessiz kalmış olur” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de susup adama herhangi bir cevap vermedi. Adam daha sonra geldi ve: “Daha önce sana sormuş olduğum şey başıma geldi” dedi. Bunun üzerine Yüce Allah, Nûr Sûresi’ndeki: “Karılarına zina isnat edip de kendilerinden başka şahidleri olmayanların şahitliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah’ı dört defa şahit tutmasıyla olur. Beşincisinde, eğer yalancılardan ise Allah’ın lanetinin kendisine olmasını diler. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah’ı dört defa şahit getirmesi, beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır”² âyetleri indirdi.

Bu âyetlerin nazil olmasıyla Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) önce adamdan başlayıp ona nasihatlerde bulundu, dünyadaki cezanın âhiretteki cezadan daha kolay olduğunu hatırlattı. Ancak adam: “Seni hakla gönderene yemin olsun ki yalan söylemiyorum” dedi. Sonra aynı şekilde kadına nasihatlerde bulundu, dünyadaki cezanın âhiretteki cezadan daha kolay olduğunu hatırlattı. Kadın da: “Seni hakla gönderene yemin olsun ki yalan söylüyor” dedi. Sonrasında adam dört defa doğruyu söylediğine dair Allah adına

¹ Buhârî (5349, 5350) ve Müslim (1493).

² Nûr Sur. 6-9

şehadette bulundu. Beşincisinde de: “Yalan söylüyorsam Allah’ın laneti üzerime olsun” dedi. Daha sonra kadın dört defa kocasının yalan söylediğine dair Allah adına şehadette bulundu. Beşincisinde de: “Şayet doğruyu söylüyorsa Allah’ın gazabı üzerime olsun” dedi.¹

İbn Ebî Şeybe, Ahmed, Abd b. Humeyd, Müslim, Ebû Dâvud, İbn Mâce, İbn Cerîr, İbnu'l-Münzir, İbn Hibbân ve İbn Merdûye, İbn Mes'ûd'dan bildirir: Cuma gecesı Mescid'de oturuyorduk. Ensâr'dan bir adam: “Birimiz karısının bir adamla zina ettiğini görüp de adamı öldürse onu öldürürsünüz. Öldürmeyip bunu dile getirse şahit yetersizliğinden iftirada bulundu diye değnek atarsınız. Sussa da öfke içinde susar. Vallahi sabaha sağ çıkarsam bunu Allah Resûlü'ne soracağım” dedi. Sabah olunca da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Yâ Resûlallah! Birimiz karısının bir adamla zina ettiğini görüp de adamı öldürse onu öldürürsünüz. Öldürmeyip bunu dile getirse şahit yetersizliğinden iftirada bulundu diye değnek atarsınız. Sussa da öfke içinde susar. Yüce Allah bu konuda hükmünü versin” dedi. Bunun üzerine lanetleşme (liân) âyetleri nazil oldu. Böylesi bir şeye maruz kalan ilk kişi de Ensâr'dan olan bu adam oldu.²

Abdurrezzâk, Ahmed, Abd b. Humeyd, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce, İbn Cerîr, İbnu'l-Münzir ve Taberânî, Sehl b. Sa'd'dan bildirir: Uveymir, Âsım b. Adiy'ye geldi ve: “Adamın biri karısının yanında başka bir adam görse ve onu öldürse buna karşı adam öldürölür mü? Veya bu durumda bu adam ne yapmalı? Bunu benim için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorsana” dedi. Âsım bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduğunda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bunu hoş görmedi ve bu tür soruları kınadı. Daha sonra Uveymir, Âsım'la karşılaşınca ona: “Ne oldu?” diye sordu. Âsım: “Bana hayır getirmedi, zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine sorduğum soruyu hoş karşılamadı” diye cevap verdi. Uveymir de: “Vallahi Allah Resûlü'ne gidecek ve bunu ona kendim soracağım” dedi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gittiğinde de söz konusu âyetler nazil olmuştu. Âyetlerin nazil olmasıyla Allah Resûlü, Uveymir ile karısını yanına çağırdı ve aralarında liân yaptı.

¹ Ahmed 8/319, 9/52 (4693, 5009), Tirmizî (1202, 3178), Nesâî (3473) ve İbn Cerîr (17/184). Sahih hadistir (Bakın: Elbânî, *Sahih Sünen et-Tirmizî*, 960).

² İbn Ebî Şeybe (9/405), Ahmed 7/105, 312 (4001, 4281), Müslim (1495), Ebû Dâvud (2253), İbn Mâce (2068), İbn Cerîr (17/183) ve İbn Hibbân (4281).

Lanetleşmeyi bitirdiklerinde Uveymir: “Yâ Resûlallah! Eğer ben onu yanımda tutacaksam o zaman onun hakkında yalan söylemiş olacağım” dedi ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) söylemeden kendisi karısından ayrıldı. Bu şekilde de boşanma lanetleşenlerin âdeti oldu. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kadını gözleyin. Şayet siyah tenli, kara gözlü ve iri kalçalı bir çocuk doğurursa Uveymir doğru söylemiş olur. Ancak rengi kertenkele kızılığında olursa Uveymir yalan söylemiş demektir” buyurdu. Daha sonraları kadın Uveymir’i doğru çıkaracak özelliklerde bir çocuk doğurdu.¹

Ebû Ya’lâ ve İbn Merdûye, Enes’ten bildirir: Hilâl b. Umeyye, karısını Şerîk b. Sehmâ ile zinada bulunmakla suçladı. Kansı olayı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) intikal ettirince Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem), Hilâl’a: “Ya bu konuda dört şahit getirirsin ya da sırtına ceza uygulanır” buyurdu. Hilâl da: “Yüce Allah benim doğru söylediğimi biliyor ve sırtımı cezadan kurtaracak bir şey indirecektir” dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: “Karılanna zina isnat edip de kendilerinden başka şahidleri olmayanların şahitliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah’ı dört defa şahit tutmasıyla olur. Beşincisinde, eğer yalancılardan ise Allah’ın lanetinin kendisine olmasını diler. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah’ı dört defa şahit getirmesi, beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır”² âyetlerini indirdi.

Âyetlerin nazil olmasından sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hilâl’i çağırdı ve: “Karının zina ettiği konusunda doğru söylediğine dair Allah adına şahadette bulun!” buyurdu. Hilâl bu yönde Allah adına dört defa şahadette bulundu. Beşincisinde ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: “Karım hakkında söylediğim şey konusunda yalancı isem Allah’ın laneti üzerime olsun, de” buyurunca Hilâl beşinci defa bu şekilde şahadette bulundu. Daha sonra Hilâl’in karısını çağırdı ve ona da: “Kalk ve kocanın zina ettiği konusunda yalan söylediğine dair Allah adına şahadette bulun!” buyurdu. Kadın bu yönde Allah adına dört defa şahadette bulundu. Beşincisinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: “Zina ettiğim konusunda kocam doğru söylüyorsa Allah’ın laneti üzerime olsun, de” buyurunca kadın beşinci defa bu şekilde şahadette

¹ Abdurrezzâk (12446), Ahmed 37/485 (22830), Buhârî (423, 5309), Müslim (1492), Ebû Dâvud (2245), Nesâî (3402), İbn Mâce (2066), İbn Cerîr (17/186) ve Taberânî (5674, 5678).

² Nûr Sur. 6-9

bulundu. Ancak kadın dördüncü veya beşinci şahadetinde az bir duraksayınca oradakiler onun vazgeçeceğini zannettiler. Ancak kadın: "Bugünden sonra ailemi rezil edecek değilim!" dedi ve şahadetine devam etti.

Bu şekilde lanetleştikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onları birbirinden ayırdı ve: *"Kadını gözleyin. Şayet kıvrıcık saçlı ve ince bacaklı bir çocuk doğurursa bu çocuk Şerîk b. Sehmâ'nın demektir. Ancak beyaz tenli, düz saçlı ve bozuk gözlü bir çocuk gelirse Hilâl b. Umeyye'nin demektir"* buyurdu. Kadın doğurduğunda gelen çocuk Hilâl'in iddiasını doğrulayacak şekilde kıvrıcık saçlı ve ince bacaklıydı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Eğer Yüce Allah'ın (liân hakkındaki) hükmü infaz edilmemiş olsaydı bu kadına farklı bir şekilde davranırdım (cezalandırırdım)"* buyurdu.¹

Nesâî ve İbn Merdûye, Amr b. Şuayb'dan, o babasından, o da dedesinden bildirir: Ensâr'dan Zurayk oğullarından bir adam karısının zina ettiğini iddia etti ve Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) gelip bunu söyledi. Adam dört defa gelip bu durumu söyleyince Yüce Allah lanetleşme (liân) hakkındaki âyetleri indirdi. Bu âyetler nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu konuyu soran adam nerede? Zira Yüce Allah bu konuda büyük bir şey indirdi"* buyurdu. Bu âyetler karşısında adam lanetleşmekten başka bir şeyi kabul etmedi. Kadın da cezalandırılmayı istemediği için karşılıklı lanetleştiler. Lanetleşme sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şayet kadın sarı benizli, ince kemikli, çarpık bacaklı bir çocuk doğurursa bu çocuk kocasından demektir. Ancak siyah deve gibi esmer bir çocuk doğurursa bu, kocasından değil başkasından demektir"* buyurdu. Kadın siyah deve gibi esmer tenli bir çocuk doğurunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çocuğu getirtti ve onu annesinin asabesine teslim etti. Sonra da: *"Şayet bu konuda daha önce âyetler nazil olmasaydı kadına şöyle şöyle yapardım!"* buyurdu.²

Bezzâr, Huzeyfe b. el-Yemân'dan bildirir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'e: *"Ümmü Rumân'ı yabancı bir adamla bulursan ne yaparsın?"* diye sorduğunda Ebû Bekr: *"Vallahi ona kötü şeyler yapanm!"* dedi. Sonra Ömer'e: *"Ey Ömer! Sen böylesi bir durumda ne yapardın?"* diye sorduğunda,

¹ Ebû Ya'lâ (2824) ve Müslim (1496).

² Nesâî, S. el-Kübrâ (6362).

Ömer: “Vallahi onu öldürürdüm!” dedi. Bunun üzerine: “Karılarına zina isnat edip de kendilerinden başka şahidleri olmayanların şahidliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah’ı dört defa şahit tutmasıyla olur. Beşincisinde, eğer yalancılardan ise Allah’ın lanetinin kendisine olmasını diler”¹ âyetleri nazil oldu.

Derim ki: “İsnâdının ravileri güvenilirdir. Ancak bazen Bezzâr ezberden hadis aktarır ve hata yapardı.”²

İbn Merdûye, Ebû Nuaym *Hilye*’de ve Deylemî bir önceki hadisi aynı tarikle zikrederler. Ancak Ömer’in: “Onu öldürürdüm!” demesinden sonra rivayeti şu şekilde devam ettirirler: Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): “*Ey Süheyl b. Beydâ! Ya sen?*” diye sorduğunda Süheyl: “Sözkonusu adama Allah lanet etsin, zira o rezil biridir. Sözkonusu kadına da Allah lanet etsin! Zira o da rezil biridir. Yüce Allah bunu başkasına aktaran üç kişiden (karı, koca ve yabancı adamdan) ilk kişiye de lanet etsin!” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): “*Ey İbn Beydâ! «Karılarına zina isnat edip de kendilerinden başka şahidleri olmayanların şahidliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah’ı dört defa şahit tutmasıyla olur. Beşincisinde, eğer yalancılardan ise Allah’ın lanetinin kendisine olmasını diler»³ âyetlerini tevîl ettin!*” buyurdu. Bu rivayet de Bezzâr’ın bir önceki rivayetinden daha sahihtir.⁴

Abdurrezzâk ve Abd b. Humeyd, Zeyd b. Yusey’den bildirir: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebû Bekr’e: “*Bir adamı hamınınla birlikte yakalasan ne yapardın?*” diye sorunca, Ebû Bekr: “Öldürürdüm!” karşılığını verdi. Aynı şeyi Ömer’e sorunca o da aynı cevabı verdi. Orada bulunanların hepsi de Ebû Bekr ile Ömer’in dediği şeyi söylediler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) aynı şeyi Süheyl b. Beydâ’ya sorunca, Süheyl şu karşılığı verdi: “Allah sana lanet etsin! Rezil biriymişsin!” derdim. Yanındaki adama da: “Allah sana lanet etsin! Sen de rezil biriymişsin!” derdim. Sonra: “Üçümüzden bu olayı başkasına aktaracak olan ilk kişiye de Allah lanet

¹ Nûr Sur. 6, 7

² Bezzâr (2940). Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*’de (7/74) der ki: “Ravileri güvenilirdir.”

³ Nûr Sur. 6, 7

⁴ Ebû Nuaym (9/237, 238) ve Deylemî (8263).

Abdurrezzâk'ın bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb: "Lanetleşen kan koca bir daha asla bir araya gelemeler" demiştir.¹

Abdurrezzâk, Hz. Ali ile İbn Mes'ûd'dan bu ifadenin aynısını bildirir.²

Abdurrezzâk'ın bildirdiğine göre Şa'bî: "Lanetleşme recmden daha ağırdır" demiştir.³

Abdurrezzâk'ın bildirdiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb: "Lanetleşmede yalan söyleyen taraf bu laneti hak eder" demiştir.⁴

Harâitî *Mekârimu'l-Ahlâk*'ta Ebû Hureyre'den bildirir: Bu âyetler nazil olduğu zaman Sa'd b. Ubâde: "Karımı bir adamla birlikte görsem dört şahidin gelmesini mi bekleyeceğim?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet!" buyurunca, Sa'd: "Seni hakla gönderene yemin olsun ki böyle bir şeyi görsem adamı hemen kılıçla vururdum" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Ensâr! Önderinizin dediğine bakın! Sa'd pek kıskanç biriymiş. Oysa ben ondan daha kıskancım, Yüce Allah ise benden de kıskançtır" buyurdu.⁵

İbn Mâce, İbn Hibbân, Hâkim ve İbn Merdûye, Ebû Hureyre'den bildirir: Lanetleşme âyetleri nazil olduğu zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Bir kavme kendilerinden (meşru) olmayan bir adamı dahil eden kadının Yüce Allah (ın dini) ile hiçbir alakası yoktur ve Yüce Allah onu kesinlikle Cennetine koymayacaktır. Bile bile çocuğunu kabul etmeyen bir erkeği de Yüce Allah kendisinden uzaklaştıracak, kıyamet gününde de önceki ve sonraki ümmetlerin önünde rezil edecektir."⁶

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ

¹ Abdurrezzâk (12433).

² Abdurrezzâk (12434, 12436).

³ Abdurrezzâk (12460).

⁴ Abdurrezzâk (12461).

⁵ Müslim (1498).

⁶ İbn Mâce (2743), İbn Hibbân (4108) ve Hâkim (2/202, 203, lafız kendisininindir). Zayıf hadistir (Bakın: Elbânî, *Da'îf Sünen İbn Mâce*, 601).

4) Hz. İbrahim ve İsmail (a.s) dualarında, "Ey Rabbimiz, bizi sana inkiyad eden kimseler kıl" (Bakara, 128) diyorlardı. Halbuki o ikisi o anda dahi, Allah'a inkiyât etmiş olan kimselerdi. O halde onların bu ifadeyle kastedtiği şey, "Bizi, bu hal üzerinde sabit kıl ve müdavim et" veyahutta, "Bizi, senin peygamberlerinden sana inkiyat etmiş iki faziletli; üstün kimse kıl" anlamlarıdır. İşte burada da böyledir.

Âlimlerimiz, halk-ı efâl meselesinde bu ayetlerle istidlâl ederek şöyle demişlerdir; "çünkü Yahya (a.s), Allah'ın yapmasıyla, O'nun fiiliyle, "kendisinden hoşnut olunmuş kimse" olacaktır. Binâenaleyh o, Allah Teâlâ'dan, onun "kendisinden hoşnut olunmuş biri kılınmasını istediğine göre bu, kulun fiilini Allah'ın yaratmış olduğuna delâlet eder"; İmdi, şayet, "Bununla, Cenâb-ı Hakk'ın ona, çeşitli lütuflarda bulunması, böylece onun da, sayesinde kendisinden hoşnut kalınmış kimse olunacağı şeyi tercih ettiği ve işte bunun Allah'a nisbet edildiği kastedilmiştir" denilirse, buna şu iki açıdan cevap verebiliriz:

a) Biz, Cenâb-ı Hakk'ın onu, "Kendisinden hoşnut olunmuş kimse" kılmasını lütuf fillerini vermesi ve kişinin de onu tercih etmiş olması sebebiyle, böylece "kendisinden hoşnut olunan kimse olması" manasına hamledersek, bu mecazî bir mana olur. Halbuki mecazi mana asıl olan (hakikat)'in hilafıdır.

b) Lütuf fillerini Allah'a vâcib kılmak, ihlâl edilmesi caiz olmayan bir husustur. Vacib olan şeyin ise, duâ ve tazarru ile istenmesi caiz değildir.

★ ★

★

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ۝

"Ey Zekerîyyâ, hakikaten biz sana, Yahya adında bir oğul müjdeleriz ki, bundan evvel biz ona hiç bir (kimseyi) adaş yapmamıştık"

(Meryem, 7).

Bu ifadeyle ilgili birkaç mesele vardır:

BİRİNCİ MESELE

Hiz. Yahya (a.s)'ın Doğum Müjdesi

Alimler, "Ey Zekerîyyâ" diye nidâ edenin kim olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu cümleden olarak ekseri ulemâ, bunun Allah Teâlâ olduğu kanaatindedirler. Bu böyledir, zira bu ayetten önceki ifadeler, Hz. Zekerîyya'nın

Allah Teâlâ'ya hitabta bulunup O'na niyaz ettiğine delâlet etmektedir. Bu ayetler onun, "Ya Rabbi, doğrusu (...) Benim kemiğim yıprandı. Ben Sana duâ etmem sebebiyle

bedbaht olmadım” (Meryem, 4) ve *“bana... ihsan et”* (Meryem, 5) şeklindeki ifadeleridir. Bundan sonraki ayet de, Hz. Zekerîyya'nın, Allah'a hitabda bulunduğunu göstermektedir ki bu da onun, *“Rabbim, benim nasıl oğlum olur ki?”* (Meryem, 8) sözüdür. Hem bu ayetten önceki ayetler, hem de bu ifade, Hz. Zekerîyya'nın Allah'a hitap ettiği ayetler olunca, bu nidânın da, Allah'tan olması gerekir. Aksi halde, ayetlerin nazmı (normal düzeni) bozulmuş olur. Bazı kimseler, bu nidânın melek tarafından yapılmış olduğunu ileri sürmüşler ve bu hususta şu iki delili zikretmişlerdir:

1) Cenâb-ı Hak, Âli İmran sûresinde *“O, mihrabda durup namaz kılariken melekler ona (şöyle) nidâ etti: “Gerçek Allah sana... Yahyayı müjdeler”* (A. İmrân, 39) buyurmuştur.

2) Zekerîyya (a.s), *“Dedi ki: “Rabbim, benim nasıl oğlum olur ki? Karım bir kısırdır, Ben ise ihtiyarlığın son haddine varmışımdır”* (Meryem, 8) deyince, *“Öyledir. Rabbin buyurdu ki: O, bana göre pek kolay”* (Meryem, 9) demiştir ki, bunun Allah'ın kelâmı cümlesinden olması caiz değildir. Binâenaleyh bunun, meleğin sözü olması gerekir. Birincisine şu şekilde cevap verebiliriz: *“Burada, biri Allah'ın, diğerkde meleğin nidası olmak üzere, iki nidâ bulunmaktadır”* denilebilir. İkincisinin cevabını da inşaallah, biz Cenâb-ı Hakk'ın, *“Öyledir. Rabbin buyurdu ki: O, bana göre pek kolaydır”* ifadesinin, Allah'ın kelâmından olmasının mümkün olduğunu beyan ettiğimizde vermiş olacağız.

İKİNCİ MESELE

Buna göre şayet, *“Eğer duâ izne bağlıysa, ayetteki müjde ve beşâretin manası ne oluyor? Yok, eğer mûsadesiz de oluyorsa, daha niçin Cenâb-ı Hak, “beşâreti, müjdeyi”*

izinden önce getirmişti?” denilirse, buna şu şekilde cevap veririz: Bu Cenâb-ı Hakk'ın Zekerîyya'ya tahsis ettiği bir durumdur. Binâenaleyh onun, izinsiz olarak böyle bir talepte bulunması caiz olmuştur. Cenâb-ı Hakk'ın, bu hususta Hz. Zekerîyya'ya bunun vaktini bildirmeden mûsade etmiş olması, bundan ötürü de onu müjdelemiş olması mümkündür.

ÜÇÜNCÜ MESELE

Yahya İsmi'nin İik Olması

Müfessirler, Cenâb-ı Hakk'ın, *“bundan evvel biz ona hiçbir (kimseyi) adaş yapmamıştık”* ifadesi hakkında şu iki şekilde ihtilaf etmişlerdir:

a) İbn Abbas, Hasan el-Basrî, Said İbn Cübeyr, İkrime ve Katâde'nin olan görüşe göre, Hz Yahya'dan önce hiç kimse, bu isimle adlandırılmamıştır.

b) Ayetteki *semiyyâ* kelimesi *“benzer”, “nazîr”* manası kastedilmiştir. Bu Cenâb-ı Hakk'ın tıpkı, *هل تعلم انه سميّا* *“Onun bir adaşı olduğunu bilir misin? (Hayır yoktur)”* (Meryem, 65) ayetinde olduğunu gibidir.

Alimler bu hususta da şu ekilde ihtilaf etmişlerdir.

1) O, günah işlemeyen ve günahı kafasından bile geçirmeyen bir seyyid ve nefisine hakim olan kimse (hasûr) idi. Bu, sanki Hz. Zekerîyyâ'nın, "*Rabbim, sen onu çok rıza sahibi kıl*" (Meryem, 8) şeklinde isteğine bir cevaptır. İşte bu sebeple ona, "hakikaten biz sana, dinde bir benzerini daha önce yaratmadığımız bir çocuğu müjdeliyoruz. Böyle olan kimse de, hoşnut olunmanın zirvesindedir" denilmek istenmiştir. Bu izah, tutarsızdır. Zira bu, Hz. Yahya'nın Adem, Nûh, İbrahim ve Musa (a.s) gibi kendisinden önce geçmiş olan peygamberlere üstün kılınmış olmasını gerektirir ki bu, ittifakla yanlıştır.

2) Bütün insanlara, onlar dünyaya geldikten sonra, babaları ve anneleri ad koyarlar. Yahya (a.s)'a gelince, dünyaya gelmeden önce onun adını Allah koymuştur. Binâenaleyh bu, sadece ona ait bir özelliktir. Binâenaleyh onun, bu özellik itibarıyla bir benzeri bulunmamaktadır.

3) O, ihtiyar bir babadan ve kısır, ihtiyar bir kadından olmuştur. Bil ki, birinci izah daha uygundur, zira *semîyyâ* kelimesini "misil, benzer" manasına almak, her ne kadar bir medh ve övgüyü ifade ediyorsa da, ancak ne var ki bu, zarûret bulunmaksızın, hakîki manadan udûl etmedir ve bu da caiz değildir. Ama Cenâb-ı Hakk'ın, "*Onun bir adaşı olduğunu bilir misin? (Hayır, yoktur)*" (Meryem, 65) ayetinde kelimenin zahiri manasını terkettik. Çünkü Cenâb-ı Hak "*O halde sen O'na kulluk et ve kulluğunda da iyice sebat et. Onun bir adaşı olduğunu bilir misin?*" (Meryem, 65) buyurmuştur. Cenâb-ı Hakk'ın, sırf böyle olmasının, O'na ibâdetin vacib olmasını gerektirmeyeceği malumdur. İşte bundan dolayı biz, ayetin zahiri manasını terkettik. Ama orada ise, zâhirî manayı terketme hususunda zorunluluk bulunmamaktadır. Binâenaleyh, o ayete zahiri manasına göre anlam verilmesi gerekir. Bir de, Yahya'nın sadece bu ismi almasında bir tûr tazim ve saygı bulunmaktadır. Çünkü biz, bir kralın meşhur bir lakabı olduğunda, onun tebaasının ona saygıdan dolayı, o lakabla lakaplanmayıp, tam aksine bu lakabı sadece krala bıraktıklarını görmekteyiz. İşte burada da böyledir.

Bu mesele, Yahya (a.s)'ın bu ismi alması hakkındadır.

BÖRDÜNCÜ MESELE Salebî bu hususta şu açıklamaları rivayet etmiştir:

Ona Yahya Adının Verilmesinin Sebebi a) İbn Abbas (r.a)'dan Allah Yahya (a.s) vasıtasıyla, annesinin kısırlığını gidermiştir" dediği rivayet edilmiştir.

b) Katâde şöyle demiştir: "Allah Teâlâ onun kalbini iman ve tâatle ihyâ etmiştir. Allah, "*Bir ölü iken kendisini dirilttiğimiz*" (Enâm, 122) ve "*sizi, size hayat verecek şeylere davet ettiği zaman*" (Enfâl, 24) ifadeleriyle, kendisine itaat edene "hayy", isyan edene de "meyyit-ölü" adını vermiştir.

c) Onun ihyâsı, tâat ile olmuştur. Böylece o, günah işlemek şöyle dursun, onu gönülünden bile geçirmemiştir. Çünkü İkrime, İbn Abbas (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s),

مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ عَمِيَ أَوْ هُمْ إِلَّا نَحْنُ ابْنُ زَكْرِيَّا فَالِةٌ لَمْ يَهْمُ وَلَمْ يَفْعَلْهَا

"Yahya ibn Zekeriyya hariç, herkes günah işlemiş yahutta onu gönlünden geçirmiştir. Ama o, onu ne gönlünden geçirmiş, ne de yapmıştır" buyurmuştur.

d) Ebu'l-Kasım Hubeyb de şöyle demiştir: "Yahya (a.s) şehid edilmiştir. Şehidler ise, "Bilakis onlar Rableri katında diridirler. Rableri katında rızıklanırlar" (A. Imran, 169) buyruğundan dolayı, Rableri katında diridirler.

e) Amr ibn Abdullah el-Makdisi'nin ileri sürdüğü şu husus: Allah Teâlâ, Hz. İbrahim'e, hanımı Yesâre'ye ki onun ismi o zaman böyledi, "Ben, senden, ismi Hayy - (diri, yaşayan) olan ve aklından hiç günah geçirmeyen bir kul, çocuk çıkaracağım, elde edeceğim" demesini vahyetti. Bunun üzerine de Hz. İbrahim (a.s), (hanımına), "O çocuğa, senin isminin harflerinden bir harf bağışla" dedi. O da ona, isminden bir harf hibe etti de, böylece onun ismi Yahya oldu. İbrahim'in hanımının ismi de, Yesâre idi. Böylece onun adı (ye harfini hibe edince), Sâre oldu.

f, yâ (a.s), Hz. İsa'ya ilk iman edendi. Böylece onun kalbi, bu iman sayesinde hayata kavuştu, diri ve "hayy" oldu. Bu böyledir, çünkü Yahya (a.s)'ın annesi, kendisine hamile iken, Hz. İsa'ya hamile olan Meryem ile karşılaştı. Bunun üzerine Yahya (a.s)'ın annesi Hz. Meryem'e, "Ey Meryem, hamile misin?" dediğinde, Meryem, "Niçin sordun?" deyince de o, "Ben, karnımdakinin senin karnındakine (saygı) secdesi ettiğini hissediyorum" diye cevap verdi.

g) Din, Yahya (a.s) ile hayat bulmuştur. Çünkü Hz. Zekeriyya onu, dini ihyâ için, Allah'tan talep etmişti. Bil ki bu izahların tamamı tutarsızdır. Çünkü lakab isimlerinde istikak aranmaz. İşte bundan dolayı tahkik erbâbı, "Lakab isimleri, müsemmâda (müşarun ileyhde) asla bir sıfata delâlet etmeyen işaret isimleri gibidirler" demişlerdir.

مَا لَرَبِّيَ أَنْ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَمَا بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ۝

"Dedi: "Rabbim, benim nasıl evladım olur ki? Karım kısır... Ben ise ihtiyarlığın son haddine varmışımdır"

(Meryem, 8).

Bu ayetle ilgili birkaç mesele vardır:

BİRİNCİ MESELE

"Kızın Çocuğu Olmaz" Demesi

Hamza ile el-Kisaf, buradaki عيا kelimesini ayn'ın

esresiyle İtiyyâ okurlar. Keza buna benzer **بكيا، جليا، صليا**

kelimelerini sıııyyâ, cııııyyâ ve bıııııyyâ diye okurlar. Âsım'ın

ravisi Hafs büklyä'yı ötreli, öbür kelimeleri ise geçtikleri

yerlerde esreli okur. Fakat diğer kiraat imamları bütün bu kelimeleri ilk harflerinin

Ötresiyle okurlar. İbn Mes'ûd, aynın ve sâdın fethasıyla 'atıyyâm ve salıyyâ' şeklinde okurken, Ubeyy İbn Ka'b ve İbn Abbas ise, sin-i mûhmele ile عِیَّ (isryyâ) şeklinde okumuşlardır. Allah, en iyisini bilendir.

İKİNCİ MESELE

Bu mesele, ayetteki lafızlarla ilgilidir. Bu lafızlar da üç tanedir.

a) **Gulam** kelimesi. Bu kelime, cimâya arzu duymaya başlamış olan erkek çocuk anlamına gelir. "Aşırı cimâ etme arzusu duyma" anlamına gelen, **İğtlâm** kelimesi de bu köktendir. Daha sonra bu kelime, "talebe" manasında kullanılmış ve meselâ "**Sa'leb'in gulâm**" yani onun talebesi denilmiştir.

b) İtlyyyu kelimesi ile Islyyyu kelimeleri aynı manaya gelir. Nitekim sen، عَاتِ - عُتَاً - عَبِيًا - عَبَ Āsi serkeş olmak dediğin gibi, aynı anlamda olmak üzere عَسَا - يَعْسُوْ-عُسُواْ-عِسْيَا-عاس de diyebilirsin.Āsi (العاصي) üzerinde geçen uzun zamanın kendisini yoksulluk ve muhtaç haline düşürdüğü kimseye denilir. Yine Arabça'da "uzun gece" şeklinde manasında لَيْلٌ عَابٍ denilir. bunun manasının "çok karanlık gece" şeklinde olduğu da söylenmiştir.

c) **Âkır kelimesi:** Hz. Zekerîyya bu kelimeyi, tâ ile olmak üzere âkîre şeklinde söylememiştir. Çünkü, müzekkerlerde bulunmayan ve sadece müenneslerde bulunan "fâil" veznindeki kelimelere, vakfedildiğinde hâ (هـ) olabilen tâ (ت) getirilmez. Nitekim, امْرَأَةٌ غَائِرٌ وَخَالِصٌ "Kısır kadın ve hayızlı kadın" denilir. Halil İbn Ahmed ise: "Bu, kendisiyle müennesin de vasfedildiği müzekker bir sıfattır. Nitekim Araplar müzekkeri de müennes bir kelimeyle vasfederek, رَجُلٌ مَلْعَةٌ (güzel yüzlü adam) رَجُلٌ وَرَجُلٌ (orta boylu adam) ve رَجُلٌ نَفْعَةٌ (faydalı adam) derler.

Bu ayetle ilgili şu iki soru sorulabilir:

ÜÇÜNCÜ MESELE

"Nasıl Çocuğun Olur?" Demek

Mümine Yakısr mı?

Hız. Zekeriyâ, bir çocuk talebinde bulunduğu halde, daha niçin, "Benim nasıl oğlum olur ki?" diyerek teacüb etmiştir.

2) "Benim nasıl evladım olur ki?" şeklindeki sözünü, ümmeti içinde açıkca söylemiyordu. Çünkü o, bu tür şeyleri

Ümmetinden saklıyordu. Böylece bu, onun bu sözü kendi kendine söylediğini gösterir.

O halde bu teaccüb, Hz. Zekerîyya'nın, Allah'ın bu işe kâdir olması hususunda şüphesi bulunduğu delâlet eder ki, bu bir tür küfürdür. Küfür ise, peygamberler hakkında caiz değildir.

Cevap: Birincisine şu şekilde cevap verebiliriz: Hz. Zekerîyya'nın çocuk istemediğini ileri sürenlerin görüşüne göre, böyle bir soru yersizdir. Ama onun çocuk talebinde bulunduğunu söyleyenlerin görüşüne göre bu soruya şu şekilde cevap verilir: Hak Teâlâ'nın, *"Benim nasıl evladım olur ki?"* ifadesinden kastedilen, Allah Teâlâ'nın, o ikisini, yani Zekerîyya ile hanımını gençleştirip, sonra mı onlara çocuk vereceği; yoksa, her ikisini de aynı hal üzerinde tutarak yaşlı olmalarına rağmen mi onlara o çocuğu vereceği hususunda teaccüb yoluyla değil, bilgi talebiyle sorma kabilinden bir teaccübtür. Bunun böyle oluşunun delili; Cenâb-ı Hakk'ın, *"Zekerîyya'yı da (an). Hani o, Rabbine: "Rabbim, beni yalnız başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısı" diye niyaz etmişti. Biz onu da kabul ve kendisine Yahyâ'yı ihsan ettik. Eşini de salih kıldık"* (Enbiya, 89-90) ayetleridir. Bu ayette geçen, "islâh" ona yeniden çocuk yapma kuvveti verme, anlamındadır. Bu sözün izahı geçmiştir.

Süddî bu soruya bir başka cevap olarak şunu zikretmiştir. Hz. Zekerîyya, çocuğun müjdelenmesi nidâsını duyunca, şeytan kendisine gelerek, *"Bu ses, Allah'dan değildir. Tam aksine bu, sana musallat kılınan bir şeytândandır"* dedi. Hz. Zekerîyyâ şüphelenince, bu sözü yani, *"Benim nasıl oğlum olur ki?"* dedi. Bil ki, Süddî'nin bu sözünden maksadı şudur. Zekerîyyâ (a.s), bu müjdeyi verenin, Allah Teâlâ olduğunu kesin olarak bilmiş olsaydı, onun böyle demesi caiz olmazdı. Binâenaleyh o bu sözü, işte bundan dolayı söylemiştir.

Vahyin Kesinliği

Bazı kelamcılar şöyle demektedirler: Bu görüş, kesinlikle batıldır. Çünkü peygamberler, Allah Teâlâ'dan gelen, şeylerin bir kısmı hakkında, onların şeytandan gelebileceğini tecviz etmiş olsalardı, aynı şeyi başka şeyler için de caiz ve mümkün görmüş olurlardı. Bu durumda, da, bize kadar getirip ulaştırdıkları şeyler hususunda vahye olan güvenimiz yok olurdu.

Buna şu şekilde cevap verilebilir: Böyle bir ihtimal işin başında olabilir ama, bu ihtimal, o peygamberin mucizeleriyle zail olur. Binâenaleyh belkide bu mucize, bu şekilde meydana gelmiş bir mucize olmamıştır. Bu sebeple bunu dışındakilerde değil de, bu hususta bir şüphe meydana gelmiş olabilir. Allah en iyi bilendir.

İkinci soruya da birkaç açıdan cevap verilebilir:

1) Cenâb-ı Hakk'ın, *"hakikaten biz sana, Yahya adında bir oğul müjdeleriz ki"* (Meryem, 7) ifadesi, o çocuğun, Hz. Zekerîyyâ'nın çocuğu olması hususunda bir nas değildir. Tam aksine Zekerîyya (a.s)'ın, edebe riayet ederek, kendisinin bir çocuğu olup olmayacağını sorması gibi bir söz söylemediği, tam aksine, onun normal

durumda, çocuğun olmasını imkansız kılan sebeplerden bahsetmiş olması da muhtemeldir. Öyle ki bu müjde, şayet çocukla ilgili bir müjde olmuş olsaydı, Allah Teâlâ kapalılığı kaldırır, bu sözü sarîh bir biçimde beyan ederdi. O bunu bu şekilde zikredince, Allah Teâlâ, o çocuğun ondan meydana gelmesi hususunu açıkca ifade etmiştir. Binâenaleyh, Zekerîyyâ (a.s)'ın bu sözünden kastı, onun, Allah'ın buna kadir olduğu hususunda şüphe etmemek olmuş olur.

2) Hz. Zekerîyyâ bu sözü şüphe etmek için söylememiştir. Ancak o bunu, O'nun kudretini tebci eder ve ulular bir tarzda söylemiştir. Bu tıpkı, arkadaşının büyük miktarda bağışta bulunduğunu gören ve onu övüp tazîm için, "Nasıl olurda gönlün bu kadar çok mal bağışlamana razı olur?" demesi gibidir.

3) Çoktan beri temenni ettiği şeyin gerçekleştiğine dair müjde alan kimse bunu ilk duyduğunda fazlasıyla sevinir, ve derhal bu sözün doğruluğundan emin olmak ister ("sahi mi, doğru mu söylüyorsun!" der). Bu, ya fazla sevinmesinin onun aklını başından alması sebebiyle olur, nasıl ki Hz. İbrahim (a.s)'ı, zevcesi, İshak'ı doğuracağı müjdelenince: "Yapmayın, ben koca karının biri, kocam da pîri faninin biri iken ben mi doğuracaktım! Doğrusu bu çok tuhaf bir şey!" (Hâd, 72) demiş ve onun şaşkınlığı: "Ne ol Allah'ın işinden mi şaşmaya kalkıyorsun!" diye gliderilmişti. Yahûd da bu sözü tekrar tekrar dinlemekten hoşlandığı için, böyle söylemiştir. Veyahutda, iyice açıklanmasını istediği için böyle söylemiş olabilir.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَٰئِنَ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِن قَبْلُ وَلَوْ كَشَيْتُكَ ①

"Dedi: Öyledir. Rabbin buyurdu ki: O, bana göre pek kolaydır. Daha evvel sen bir şey değilken seni yaratmışımdır"

(Meryem, 9).

Bu ayetle ilgili birkaç mesele vardır:

BİRİNCİ MESELE

Cenâb-ı Hakk'ın, "Rabbin buyurdu ki: O, bana göre pek kolaydır" buyruğu hakkında, şu izahlar yazılmıştır.

Yoktan Yaratan Allah Dilediğini Yaratır

a) Kezalik kelimesinin başındaki kâf, mahallen merfû (haber)'dir. Buna göre ifadenin takdiri, onu tasdik etmek için, "Evet durum böyledir" şeklinde olur. Daha sonra Cenâb-ı Hak, yeni bir azimle

olarak, "Rabbin buyurdu ki" buyurmuştur.

MERYEM SURESİ 71 72 AYET TEFSİR

71 — Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur. Bu, Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kesin bir hükmüdür.

72 — Sonra Biz, takvaya erenleri kurtaracağız. Zâlimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakacağız.

İmam Ahmed der ki: Bize Süleyman îbn Harb'ın... Ebu Sümey-ye'den rivayetinde o, şöyle anlatıyor : (Cehenneme) uğrama konusunda ihtilâfa düştük. Bir kısmımız: İnanan oraya girmeyecektir, derken; bazıları da : Topu oraya girecek, sonra Allah Teâlâ takvaya erenleri kurtaracak, dediler. Câbir îbn Abdullah'a kavuşup ona : Cehenneme uğrama konusunda ihtilâfa düştük, dedim. Topu birden oraya varacaktır (girecektir), dedi. —hâvilerden Süleyman, bir keresinde : Topu birden oraya girecektir, demiştir.— Ve iki parmağını kulaklarına doğru götürüp : Susunuz; eğer Allah Rasûlü (s.a.) nün şöyle buyurduğunu işitmemiş olaydım (elbette bunu söylemezdim) : Hiç bir iyi ve kötü kalmaksızın herkes oraya girecektir. Ancak mü'mine soğuk ve selâmet yeri olacaktır. Nitekim Hz. İbrahim (a.s.) e de öyle olmuştu. O kadar ki onların soğukluğundan cehennem feryâd edecektir. Sonra: Allah Teâlâ takvaya erenleri kurtarıp zâlimleri orada diz çökmüş olarak bırakacaktır, diye ekledi. Hadîs garîb olup tahrîc etmemişlerdir. Hasan İbn Arafe'nin Mervân İbn Muâviye kanalıyla... Hâlid İbn Ma*-dân'dan rivayetinde o, şöyle demiş : Cennetlikler cennete girdikten sonra : Rabbiniz bize cehenneme uğramayı va'detmemiş miydi? diyecekler de, şöyle buyuracak: Siz o sönük iken uğradınız. Abdürrezzâk'ın îbn Uyeyne kanalıyla... Kays îbn Ebu Hâzim'den rivayetinde o, şöyle anlatmış: Abdullah İbn Revâha başını eşinin kucağına koymuş ve ağlamıştı. Eşi de ağladı. Abdullah : Seni ağlatan nedir? diye sordu da hanını şöyle dedi: Senin ağladığını görüp ben de ağladım. Abdullah dedi ki: Ben Allah Teâlâ'nın: «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» kavlini hatırladım. Bilmiyorum; orada kurtulacak mıyım, yoksa kurtulmayacak mıyım? Başka bir rivayette Abdullah İbn Revâha'nın o sırada hasta olduğu kaydedilmektedir. İbn Cerîr'in Ebu Küreyb kanalıyla... Ebu İshâk'tan rivayetinde Ebu Meysere, yatağına girdiği zaman : Keşke annem beni doğurmamış olaydı, der sonra ağlarmış. Ey Ebu Meysere, seni ağlatan nedir? denilmiş de şöyle cevablamış: Bizim oraya (cehenneme) mutlaka uğrayacağımız bize haber verildi ama oradan çıkacağımız bize haber verilmedi. Abdullah İbn Mübârek'in Hasan el-Basrî'den rivayetine göre; o, şöyle anlatmış : Bir adam kardeşine : Senin ateşe gireceğin (haberi) sana geldi mi? demişti. Kardeşi; evet, dedi. Oradan çıkacağın haberi sana geldi mi? diye sordu, kardeşi; hayır, dedi. O halde bu gülüş niçin? diye sordu. Bir daha da Allah'a kavuşuncaya kadar güler halde görülmedi. Yine Abdürrezzâk'ın İbn Uyeyne kanalıyla... îbn Abbâs'm Nâfi' İbn Ezrâk ile münâkaşasını işiten birisinden rivayetine göre îbn Abbâs: (Cehenneme) uğrama, girme değil midir? dedi. Nâfi'; hayır, diye cevabladı. İbn Abbâs : «Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız, şüphesiz ki cehennem odunuzunuz. Oraya gireceksiniz.» (Enbiyâ, 98) âyetini okudu. Bu girmek midir, yoksa değil midir? «O, kıyamet gününde kavmine öncülük eder ve onları ateşe götürür.» (Hûd, 98) Bu girmek midir, yoksa değil midir? Bana ve sana gelince; biz oraya gireceğiz. Oradan çıkıp çıkmayacağımıza bak. Senin yalanlamanla Allah'ın seni oradan çıkaracağını sanmıyorum, dedi. Bunun üzerine Nâfi' güldü. İbn Cüreyc'in Atâ'dan rivayetine göre Ebu Râşid el-Harûrî —ki bu zât Nâfi' îbn Ezrâk'dır—: «Cehennemın uğultusunu duymazlar.» (Enbiyâ, 102) dedi. İbn Abbâs : Yazıklar olsun sana, sen mecnûn musun? Allah Teâlâ'nın: «O, kıyamet gününde kavmine öncülük eder ve onları ateşe götürür.» (Hûd, 98), «Mücrimleri de suya götürür gibi cehenneme süreriz.)) (Meryem, 86),

«Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» âyetleri nerede kaldı? Allah'a yemîn olsun ki geçenlerin duası şöyle idi: Ey Allah'ım, beni ateşten salimen çıkar ve beni kazançlı olarak cennete girdir. İbn Cerîr'in Muhammed İbn Ubeyd el-Muhâribî kanalıyla... Mücâhid'den rivayetinde o, şöyle anlatmış : İbn Abbâs'ın yanındaydım. Ona Ebu Râşid denilen birisi geldi — O Nâfi' İbn Erzâk'tır— ve İbn Abbâs'a : Ey İbn Abbâs, Allah Teâlâ'nın : «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur. Bu, Rabbının yapmayı üzerine aldığı kesin bir hükümdür.» âyeti hakkında ne dersin? dedi. İbn Abbâs şöyle cevabladı: Ey Ebu Râşid, ben ve sen oraya gireceğiz. Bak bakalım oradan çıkacak mıyız, yoksa çıkmayacak mıyız? Ebu Dâvûd et-Tayâlisî'nin Şu'be'den, onun Abdullah İbn Sâib'den, onun da İbn Abbas'ı' ccSizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» âyetini okurken işiten birisinden rivayete göre, burada kâfirler kasdedilmektedir. Aynı şekilde Ömer İbn Velîd de İkrime'nin, âyeti «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» şeklinde okuduğunu ve şöyle dediğini rivayet eder : Bunlar zâlimlerdir. Biz böylece okurduk, İkrime'nin bu açıklamasını İbn Ebu Hatim ve İbn Cerîr rivayet eder. Avffn'n «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur. Bu, Rabbının yap. mayı üzerine aldığı kesin bir hükümdür.» âyeti hakkında İbn Abbas*-tan rivayetinde, burada hem iyiler hem de günahkârlar kasdedilmektedir. Allah Teâlâ'nın Firavun için : «O, kıyamet gününde kavmine öncülük eder ve onları ateşe götürür. Ne kötü yerdir onların gittikleri yer.» (Hûd, 98) ve «Mücrimleri de suya götürür gibi cehenneme süreriz.» (Meryem, 86) buyurduğunu işitmez misin? Ateşe gitme, (oraya) girme olarak isimlendirilmiştir. Yoksa bu kelime oradan çıkma anlamı yoktur. İmâm Ahmed'in Abdurrahmân kanalıyla... Abdullah İbn Mes'ûd'dan rivayetine göre Allah Rasûlü (s.a.) «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» âyeti hakkında şöyle buyurmuştur: Bütün insanlar ateşe uğrayacaktır. Sonra onlar, amelleri ile oradan çıkacaklardır. Hadîsi Tirmizî de Abd İbn Humeyd kanalıyla... Süddî'den rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî, hadîsi Şu'be kanalıyla... İbn Mes'ûd'dan mevkuf olarak da rivayet eder. Bu hadîs burada merfû' olarak bu şekilde vâki' olmuştur. Ayrıca Esbât'ın Süddî'den, onun Mürre'den, onun da Abdullah İbn Mes'ûd'dan rivayetinde o, şöyle demiştir: Bütün insanlar Sırât'a uğrayacaktır. Onların Sırât'a uğramaları, ateşin çevresinde dikilmeleridir. Sonra Sırât'tan amelleri ile geçip çıkacaklardır. Onlardan şimşek gibi geçenleri, rüzgâr gibi geçenleri, kuş gibi geçenleri, en cins at gibi geçenleri, en iyi cins deve gibi geçenleri, insanın koşması gibi geçenleri vardır. Onların geçmekte en sonuncuları, iki ayağının iki parmaklarının önünde bir nûr olan kişidir. Onunla Sırât'ı gözleyerek geçer. Sırat kaygandır. Üzerinde geven dikenî' gibi dikenler vardır. İki tarafında yanlarında ateşten kancalar olan, melekler vardır. Bu kancalarla insanları ansızın yakalayiverirler... Ve râvî hadîsin tamâmını zikretti. Hadîs İbn Ebu Hatim tarafından da rivayet edilmiştir. İbn Cerîr der ki: Bize Hallâd İbn Eslem'in... Abdullah İbn Mes'ûd'dan rivayetinde o: «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» âyeti hakkında şöyle demiş : Sırat, cehennem üzerinde kılıcın keskin tarafı gibidir. Birinci tabaka şimşek gibi, ikincisi rüzgâr gibi, üçüncüsü en cins atlar gibi, dördüncüsü en cins hayvanlar gibi geçer. Sonra (diğerleri) geçerken melekler: Ey Allah'ım kurtar, kurtar, derler. Bu hadîsin Buhârî ile Müslim'in Sahîh'lerinde ve başka eserlerde Enes, Ebu Saîd, Ebu Hüreyre, Câbir ve başka sahâbîlerden rivayetle şahidleri vardır.

İbn Cerîr der ki: Bana Ya'kûb'un... Ğuneym İbn Kays'dan rivayetine göre; «cehenneme uğrama» zikredilmiş de, Kâ'b şöyle demiş: Cehennem insanlar için tutulur (teskin edilir) da sanki donmuş bir yağın yüzü gibi olur. Nihayet iyisi ile günahkârı ile bütün yaratıkların ayakları onun üzerine basınca bir münâdî ona: Ashabını tut, benim ashabımı bırak, diye nida eder. Cehenneme ehil olan herkesi batırır. Şüphesiz o, cehenneme ehil olanları kişinin çocuğunu bilmesinden daha iyi bilir. İnananlar ise elbiseleri ıslanmış olarak çıkarlar

. Kâ'b şöyle devam eder: Cehennemin koruyucularından bir koruyucunun iki omuzu arası bir senelik yoldur. Onlardan her birerinin elinde çatal bir direk vardır. Bu direği öyle bir salları ki bununla yedi yüzbin kişi ateşe yıkılır.

İmam Ahmed der ki: Bize Ebu Muâviye'nin... Hz. Hafsa'dan rivayetine göre Allah Rasûlü (s.a.) : Şayet Allah dilerse Bedir ve Hu-deybiye'de bulunmuş hiç kimsenin ateşe girmeyeceğini umuyorum, buyurmuştur. Hz. Hafsa der ki: Ben; Allah Teâlâ: «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» buyurmuyor mu? dedim de, şöyle buyurduğunu işittim: «Sonra Biz, takvaya erenleri kurtaracağız. Zâlimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakacağız.» Yine İmâm Ahmed'in İbn İdrîs kanalıyla... Zeyd İbn Hârise'nin hanımından rivayetine göre o, şöyle anlatmış: Allah Rasûlü (s.a.) Hz. Hafsa'nın evindeydi. Bedir ve Hudeybiye'de bulunan hiç kimse ateşe girmeyecek, buyurdu. Hz. Hafsa; Allah Teâlâ : «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur,» buyurmuyor mu? diye sordu da Allah Rasûlü (s.a.) : «Sonra Biz, takvaya erenleri kurtaracağız.» buyurdu. Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde Zührî kanalıyla... Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayetlerine göre Allah Rasûlü (s.a.) şöyle buyurmuş : Müslümanlardan bir kimsenin üç çocuğu ölürse son derece az olanın dışında ateş ona dokunmayacaktır. Abdür-rezzâk'ın Ma'mer kanalıyla... Ebu Hüreyre'den rivayetinde Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuş : Kimin üç çocuğu ölürse son derece az olanın dışında ateş ona dokunmaz. Bununla Allah Rasûlü ona (cehenneme) uğramayı kastedmiştir. Ebu Dâvûd et-Tayâlisî'nin Zem'a kanalıyla... Ebu Hüreyre'den rivayetinde o, Allah Rasûlü (s.a.) şöyle buyururken işitmiş : Bir müslümanın üç çocuğu ölürse son derece az olanın dışında ateş ona dokunmaz. Zührî der ki: Allah Rasûlü sanki bununla «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur. Bu, Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kesin bir hükümdür.» âyetini kasetmektedir. İbn Cerîr'in İmrân İbn Bekkâr kanalıyla... Ebu Hüreyre'den rivayetinde o, şöyle anlatıyor: Allah Rasûlü (s.a.) ashabından sıtmaya tutulmuş birini ziyaret etmek üzere çıkmıştı. Ben de yanındaydım. Sonra şöyle buyurdu : Şüphesiz ki Allah Teâlâ: Bu (sıtma humması, harareti) âhiretteki ateşten nasibi olsun diye inanan kuluma musallat ettiğim ateşimdir, buyurur. Hadîs garîb olup bu kanaldan tahrîc etmemişlerdir. Yine İbn Cerîr'in Ebu Küreyb kanalıyla... Mücâhid'den rivayetinde o: Humma her mü'minin ateşten payıdır, demiş sonra da: «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» âyetini okumuştur. İmâm Ahmed der ki: Bize Hasan'ın... Muâz İbn Enes el-Cühenî'den, onun da Allah Rasûlü (s.a.)'nden rivayetinde şöyle buyurmuş : Kim, sonuna kadar on kere «De ki: O, Allah tektir...» sûresini (İhlâs Sûresi) okursa; Allah Teâlâ onun için cennette bir köşk inşa eder. Ömer : Ey Allah'ın elçisi, o halde bu sûreyi çokça okuyalım, dedi de Allah Rasûlü (s.a.) şöyle buyurdu : Allah Teâlâ en çok ve en temizdir. Allah Rasûlü (s.a.) buyurdu ki: Kim, Allah yolunda bin âyet okursa; kıyamet günü peygamberler, siddîklar, şehîdler ve sâlihlerle birlikte yazılır. Allah dilerse bunlar ne güzel arkadaşlırlar. Kim de Allah yolunda müs-lümanların arkasını bir sultanın ücreti ile değil de nafîle olarak (ücretsiz olarak) korursa, son derece az olanın dışında iki gözüyle ateşi görmez. Allah Teâlâ : «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» buyurmuştur. Şüphesiz Allah yolunda zikir ve nafaka yedi yüz kat katlanır. Diğer bir rivayette de: Yedi yüz bin kat katlanır, buyurulmuştur. Ebu Davud'un Ebu Tâhir kanalıyla... Şehîd'den, onun babasından, onun da Allah Rasûlü (s.a.)'nden rivayetine göre, Namaz, oruç ve zikir Allah yolunda harcama üzerine yedi yüz kat katlanır (bunların sevabı Allah yolunda harcamanın yedi yüz katıdır). Abdür-rezzâk'ın Ma'mer'-den, onun da Katâde'den rivayetine göre o, «(Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.) âyeti hakkında: Bu, onun üzerinden geçmektir, demiştir. «Sizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur.» âyeti hakkında Abdurrahmân İbn Eşlem de şöyle diyor; Müslümanların uğraması, onun üzerindeki köprüden geçmeleridir. Müşriklerin uğraması ise ona girmeleridir. Allah Rasûlü (s.a.) şöyle buyuruyor : O gün ayağı kayan erkek ve kadınlar pek çoktur. O gün köprüyü iki saf melek kuşatmıştır.

Onların duaları: Ey Allah, kurtar, kurtar, şeklindedir. Süddî'nin Mür-re'den, onun da İbn Mes'ûd'dan rivayetine göre; o, «Bu, Rabbının yapmayı üzerine aldığı kesin bir hükümdür.» âyeti hakkında şöyle diyor: Bu, Rabbının üzerine aldığı kesinleşmiş bir yemindir. Mücâhid de âyetteki kelimesini; kazadır, şeklinde açıklar. İbn Cüreyc de böyle söylemiştir.

«Sonra Biz, takvaya erenleri kurtaracağız.» Bütün yaratıklar ateş üzerinden geçip kâfirler ve günâhları ölçüsünde günahkâr âsîlerden ona düşenler düştükten sonra Allah Teâlâ amelleri ölçüsünde inanmış ve takvaya ermiş kimseleri oradan kurtaracaktır. Onların Sırat üzerinden geçmeleri ve hızları dünyada yapmış oldukları amelleri ölçü-süncevidir. Sonra (Bu geçenler) inananlardan büyük günâh sâhibleri hakkında şefa'at edeceklerdir. Melekler, peygamberler ve inananlar şefa'at edecekler de yüzleri —ki secde yerleridir— dışında ateş tarafından yenilmiş birçok kimseyi çıkaracaklardır. Onların bu kimseleri ateşten çıkarmaları, kalblerindeki îmânları ölçüsüncevidir. Önce kalbinde îmândan bir dînâr ağırlığı olan kimleri çıkaracaklar, sonra onları ta'kîb edenleri sonra onları ta'kîb edenleri, sonra da onların peşinden gelenleri çıkaracaklardır. Nihayet kalbinde îmândan en aşağı, en aşağı, en aşağı zerre ağırlığı olanı çıkaracaklardır. Daha sonra Allah Teâlâ, hiç bir hayır işlememiş dahî olsa ömründe bir gün «Allah'tan başka ilâh yoktur.» diyenleri de ateşten çıkaracak, orada devamlı kalması vâcib olanlar dışın-tia ateşte kimse kalmayacak. Nitekim bu hususta Allah Rasûlü (s.a.)'nden rivayet edilen sahîh hadîsler mevcûddur. Bu sebeple Allah Teâlâ : «Sonra Biz, takvaya erenleri kurtaracağız. Zâlimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakacağız.» buyurmuştur.^[24]

Ubâde tbn Sâmit'den nakledildiğine göre; o şöyle demiştir: Hoşumuza giden ve gitmeyen konularda, zorluk ve kolaylık anlarımızda Rasûlullah (s.a.) a onu dinleyip itaat etmek üzere biat ettik. Herhangi bir işte onun ehli olanla münâkaşa da etmeyecek idik. Şöyle buyurdu: Allah katından bir burhanınız varken onda açık bir küfür görme haliniz müstesnadır. Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Enes'den rivayet edilen diğer bir hadîs-i şerifte Allah Rasûlü (s.a.) şöyle buyurmuşlardır :

Başı kuru üzüm gibi (siyah) bir habeşli köle dahi sizin üzerinize emîr olsa; dinleyip itaat ediniz. Hadîsi Buhârî rivayet etmiştir. Ebu Hüreyre'den rivayete göre o şöyle demiştir:

Dostum (Allah Rasûlü) bana, kolları kesik Habeşli bir köle bile olsa dinleyip itaat etmemi tavsiye etti. Hadîsi Müslim rivayet etmiştir.

Ümm el-Husayn'dan rivayete göre; o, Allah Rasûlü'nü veda haccın-daki hutbesinde şöyle buyururken işitmiş :

Sizi Allah'ın kitabı ile idare eden bir köle dahi sizin üzerinize vâll yapılsa; onu dinleyip itaat ediniz. Hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Yine onun değişik lafızla olan bir rivayetinde : Kollan kesik Habeşli bir köle... buyurulmuştur.

İbn Cerîr der ki: Bana Ali İbn Müslim et-Tûsî'nin... Ebu Hüreyre'den naklettiğine göre; Hz. Peygamber şöyle buyurmuşlardır : Benden sonra size bir takım kişiler vali olacaklardır. İyi olanlar iyilikleriyle sizi idare edecek, günahkar olanları günahkârlıklarıyla sizi idare edecektir. Onların hakka uyan her bir işinde onları dinleyip itaat edin ve arkalarından gidin. Eğer iyilik yaparlarsa; hem onlara hem size sevâb vardır. Eğer kötülük yaparlarsa size sevâb, onlara ceza vardır.

Ebu Hüreyre'den rivayete göre; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuşlardır : İsrâîloğulların peygamberler idare etmiştir. Bir peygamber öldüğünde peşinden bir peygamber gelmiştir. Benden sonra ise peygamber gelmeyecek bir çok halîfe gelecektir. (Ashâb) Ey Allah'ın Rasûlü, (bu konuda) bize ne emredersiniz? diye sordular. En öncekilere bîat ediniz. Sonra ondan sonrakilere. Onlara haklarını veriniz.. Muhakkak ki Allah Teâlâ onların güdümüne verdiklerinden kendilerini sorguya çekecektir, buyurdular. Hadîsi Buhârî ve Müslim tahrîc etmişlerdir.

İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre; Allah Rasûlü (s.a.) şöyle buyurmuşlardır :

Kim emîrinden hoşlanmayacağı bir şey (davranış) görürse sabretsin. Zîrâ cemâatten bir karış ayrılan kimse; câhiliyet Ölümü ile ölmüş olur. Hadîsi Buhârî ve Müslim tahrîc etmişlerdir.

İbn Ömer'den rivayete göre o, Allah Rasûlü (s.a.) nü şöyle buyururken işitmiş : Kim itaatten elini çıkarırsa kıyamet günü hiçbir delil (hüccet) i olmadığı halde Allah'a kavuşur. Kim de boynunda bir biy'at olmaksızın ölürse câhiliye ölümü ile ölmüş olur. Hadîsi Müslim rivayet etmiştir. Yine Müslim'in Abdurrahmân'dan rivayetine göre; o şöyle demiştir : Mescide girdim ve Abdullah İbn Amr İbn el-Âs'i Kâ'be'nin gölgesinde oturur gördüm. İnsanlar onun etrafında toplanmışlardı. Onların yanına giderek oturdum. Şöyle diyordu: Biz Allah Rasûlü ile birlikte bir seferde idik. Bir yerde konakladık. Kimimiz çadırını kuruyor, kimimiz ok atıyor, kimimiz henüz hayvanının üzerindeydi. Bu sırada Allah Rasûlü'nün habercisi şöyle nida etti: Toplarım namaza (namaz için toplanın). Allah Rasûlü'nün yanında toplandık. Şöyle buyurdular : Benden önce hiç bir peygamber yoktu ki; ümmetine hayırlı olduğunu bildiği her bir şeye onları iletme ve onlara kötü olduğunu bildiği şeylerin kötülüğünden de onları sakındırma hakkı olmasın. Sizin bu ümmetinize gelince; bu ümmetin afiyet üzre olması evvelindedir. Sonunda musibetler, sizin hoşlanmayacağınızı şeyler ve birbiri içine girmiş fitneler gelecektir. Bir fitne geldiğinde inü'min: İşte benim helakim, diyecek. O fitne açılıp da bir başkası geldiğinde mü'min yine : İşte benim helakim diyecek.

Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete girmeyi seviyorsa, Allah'a ve âhiret gününe îmân eder olduğu halde ölümüne kavuşsun. İnsanlara, kendisine davranılmasını istediği gibi davransın. Kim de elini uzatıp ihlas ile bir imâma biat ederse, gücü yettiği kadar ona itaat etsin. Şayet bir diğeri (bir diğeri imâm yani devlet başkanı) çıkar da onunla mücâdeleye kalkarsa; onun boynunu vurunuz. Râvî anlatmaya şöyle devam eder : Ona yaklaştım ve dedim ki: Allah için söyle, bunları Allah ftasûlünden işittin mi? Elleriyle kulaklarını ve kalbini göstererek: İki kulağım işitti ve kalbim onu ezberledi, diye cevâb verdi. Ben kendisine : Amcanın oğlu Muâviye bize, mallarımızı aramızda bâtil yollarla yemememizi, birbirimizi öldürmemizi emrediyor. Halbuki Allah Teâlî: «Ey îmân edenler, mallarınızı aranızda karşılıklı nzâ ile gerçekleştirdiğiniz ticâret yolu hâric; bâtil yollarla yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah sizin için Rahîm olandır.» (Nisa, 29) buyuruyor, dedim. Bir süre sustuktan sonra şöyle dedi: Allah'a itaat olan konularda ona itaat et, Allah'a isyan olan konularda ona isyan et.

Bu konudaki hadîsler pek çoktur.

İbn Cerîr der ki: Bize Muhammed İbn Hüseyim'in... Süddî'den naklettiğine göre; o, «Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin.» âyeti hakkında şöyle demiştir: Allah Rasûlü, Hâlid İbn el-Velîd'in başkanlığında bir seriyye gönderdi. İçlerinde Ammâr İbn Yâsir de vardı. Üzerlerine gönderildikleri kavme doğru yürüdüler. Onların yakınına ulaşınca gecelediler. O kavme bir câsûs gelerek durumu onlara haber verdi. Bir kişi dışında hepsi kaçtılar. Kalan kişi, ailesine emrederek eşyalarını topladı, sonra gece karanlığı altında yürümeye başlayarak Hâlid'in karargâhına geldi. Ammâr İbn Yâsir'i sordu. Ammâr yanma gelince : Ey Ebu Yakzân (Ammâr İbn Yâsir'in künyesi) ben müslüman oldum. Allah'dan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ettim. Kavmim sizin geldiğinizi işitince kaçtı ,ben ise kaldım. Benim müslüman olmam şayet yarın bana fayda vermeyecekse kaçayım, dedi. Ammâr: Bilakis bu sana fayda verir, kal, diye cevâb verdi o da kaldı. Sabah olunca Hâlid hücum edip o kişiden başka hiç kimseyi bulamadı. Onu yakalayıp malını aldı. Bu haber Ammâr'a ulaşınca o; Hâlid'e gelerek : Bu adamı bırak, o müslüman olmuştur ve benim emânım altındadır, dedi. Hâlid : Sen ne hakla onu kurtarıyorsun? dedi ve münâkaşa ederek Hz. Peygam-ber'e geldiler. Hz. Peygamber Ammâr'ın emânım geçerli kılarak, bir daha bir emîre rağmen emân vermekten onu men'etti. Hâlid ve Ammâr Allah Rasûlü'nün yanında tartışmaya devam ettiler, Hâlid: Ey Allah'ın Rasûlü, şu kollar kesik kölenin bana hakaret etmesine müsâade mi edeceksin? dedi. Allah Rasûlü de : Ey Hâlid, Ammâr'a hakaret etme. Kim Ammâr'a hakaret eder ve onu kızdırırsa Allah da ona kızar, kim Ammâr'a la'net ederse Allah da ona la'net eder, buyurdular. Ammâr kızarak kalktı (çıktı). Hâlid onun peşinden giderek, elbisesinden yakaladı ve ondan özür diledi. O da kendisinden hoşnûd oldu. Bunun üzerine Allah Teâlâ : «Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin.» âyet-i kerîme'sini indirdi.

Hadîsi İbn Ebu Hatim de Süddî kanalıyla mürsel olarak rivayet etmiştir. Bu hadîsin bir benzerini İbn Merdûyeh, Hakem kanalıyla... İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.

İbn Abbâs'tan naklen Ali İbn Ebu Talha; «Sizden olan emir sahiplerine de itaat edin.» âyet-i kerîme'sinden din ve fıkıh âlimlerinin kas- -tedildiğini söylemiştir. Mücâhid, Atâ, Hasan el-Basrî ve Ebu'l-Âliye de aynı görüşte olup bu âyette âlimlerin kastedildiğini söylemişlerdir. Ayetin zahiri ise —en doğrusunu Allah bilir ya— âyetin, emîr ve âlimlerden bütün emir sahipleri hakkında genel olduğudur. Nitekim başka âyetlerde de Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: «Rabba kul olanlar ve bilginler onları günâh söylemelerinden ve haram yemelerinden vazgeçirmeye çalışmalı değilermiydi?» (Mâide, 63), «Şu halde bilmiyorsanız bilgi sahiplerine sorun.» (Nahl, 43).

Müttefekun aleyh olan ve Ebu Hüreyre'den rivayet edilen sahîh bir hadîste, Allah Rasûlü şöyle buyurmuşlardır: Bana itaat eden Allah'a itaat etmiştir. Bana karşı gelip isyan eden de Allah'a isyan etmiştir. Benim emîrime itaat eden bana itaat etmiştir. Benim emirime isyan eden de bana isyan etmiştir.

Bunlar, âlimlere ve emirlere itaati içeren emirlerdir. Bunun için Allah Teâlâ : «Allah'a itaat edin.» buyuruyor ki; bundan maksad O'nun kitabına uymaktır. «Peygambere itaat edin.» buyuruyor ki; bundan maksad, o'nun sünnetine sarılmaktır. «Sizden olan emir sahiplerine de itaat edin.» buyuruyor ki; emirlerin Allah'a itaat olan konularındaki emirlerine itaat edilecek; değilse Allah'a isyan olan konulardaki emirlerine itaat edilmeyecektir. Daha önce geçen sahîh bir hadîste : İtaat ancak İyiliktedir, buyurulduğu üzere Allah'a isyan olan konularda yaratıklara itaat yoktur. İmâm Ahmed der ki: Bize Abdurrahmân'ın... İmrân İbn Husayn'dan, onun da Hz. Peygamber'den naklettiğine göre; Rasûlullah (s.a.) :

Allah'a isyan olan konuda itaat yoktur, buyuruyor.

«Eğer bir şeyde çekişirseniz —Allah'a ve âhiret gününe inanmışsanız— onun hallini Allah'a ve peygambere bırakın.» âyet-i kerîme'si hakkında Mücâhid ve seleften bir çokları şöyle demişlerdir : Bunların hallini Allah'ın kitabına ve Rasûl'ün sünnetine bırakın.

Allah Teâlâ'nın bu emri delâlet ediyor ki; insanların gerek dinin usûlüne ve gerekse fûrûuna dâir ihtilâfa düştükleri her husus, Allah'ın kitabına ve sünnete bırakılacaktır. Nitekim Allah Teâlâ bir âyet-i ke-rîme'de: «İhtilâfa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek Allah'a mahsûstur.» (Şûra, 10) buyuruyor ki Allah kitabının ve Rasûl'ün sünnetinin verdiği hükümle sıhhatine şehâdet ettikleri şey haktır, gerçektir. Bu hak ve gerçeğin dışındakiler de ancak sapıklık olabilir. Bunun içindir ki Allah Teâlâ : «Allah'a ve âhiret gününe inanmışsanız.» buyurmuştur. Yani husûmetleri ve bilmediklerinizi Allah'ın kitabıyla Rasûl'ün sünnetine bırakarak aranızda ihtilâf konusu olan şeylerde onları hakem kılın. «Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanmışsanız.» Âyet-i kerîme'nin bu kısmı; ihtilâf konularında kitâb ve sünnetin hakemliğine başvurarak bu konuda onlara dönmiyenlerin, Allah'a ve âhiret gününe inanmamış olduklarına delâlet eder.

Allah Teâlâ : «Bu hayırlıdır.» buyuruyor ki; Allah'ın kitabı ve Rasûl'ün sünnetini hakem kılmak ve ihtilâfı halletmede bunlara müracaat etmek daha hayırlıdır. «Hem de netice itibariyle daha güzeldir.» Süddî ve bir çokları âyet-i kerîme'nin bu son kısmını «netice itibariyle daha güzeldir.» şeklinde anlamışlardır. Mücâhid İse «Karşılık ve mükâfat yönüyle daha güzeldir.» şeklinde anlamıştır ki, bu doğruya daha yakındır.
